

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО (НА ПРИКЛАДІ ВІДНОСИН ЄС – УКРАЇНА)

Зроблено спробу комплексного підходу до питань впливу регіональної економічної інтеграції та її міжнародного договірною оформлення на прикладі відносин України та ЄС, а саме Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. на внутрішньодержавне право учасників. Розкрито деякі теоретико-правові аспекти, пов'язані з регіональними інтеграційними процесами, зокрема питання імплементації, адаптації, гармонізації законодавства тощо. Звернуто увагу на особливості стану та перспектив розвитку національного законодавства України з огляду на її міжнародні договірні зобов'язання, а саме обраний шлях регіональної економічної інтеграції та створення поглибленої зони вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Ключові слова: *імплементація, гармонізація, уніфікація, адаптація, регіоналізація, зближення, регіональні економічні об'єднання / утворення, регіональна економічна інтеграція, європейська інтеграція, міжнародна регіональна інтеграція.*

JEL: K330

Постановка проблеми. Сучасна регіональна інтеграція (далі – РІ) здійснюється під впливом глобалізації та інтернаціоналізації, що складаються з економічного, політичного і соціально-культурного аспектів, у тому числі свободи переміщення товарів, капіталів, робочої сили, уніфікації законодавства тощо). Географічна близькість країн, що інтегруються, та історично сформовані економіко-культурні зв'язки, спільність проблем, які стоять перед ними у сфері розвитку і регулювання економіки та ін., спонукають держави брати участь у різних видах міжнародної співпраці, у тому числі об'єднуватися у різноманітні регіональні утворення. Нині у світі нараховується значна кількість регіональних інтеграційних утворень, більшість з яких перебуває на різних стадіях розвитку (об'єднання). Це є особливо актуальним у сучасних умовах для України, територія якої межує з двома потужними інтеграційними об'єднаннями – Європейським та Митним союзом. Створення надійної та ефективною системи правового регулювання співробітництва в даних умовах РІ процесів неможливе без належного дослідження правових аспектів як однієї з їх складових.

Ступінь розробленості теми. Економічні, організаційні, інституційні, методологічні та правові питання РІ досліджуються, як правило, лише за окремими напрямками та їх складовими, а не в комплексі з теоретичними і практичними аспектами сучасного їх національного нормативно-правового регулювання / забезпечення та реалізації. Окремі аспекти даного питання висвітлюються в працях іноземних і вітчизняних науковців (економістів та юристів), а саме таких, як: П. Круш, В. Мельникова, А. Кіреєв,

О. Кожемяченко, В. Білоцерківець, Л. Білецька, С. Дудар, Л. Луць, О. Бекєтов, О. Турченко, С. Черніченко, А. Райкова, В. Буткевич, Н. Буваєва, В. Муравйов, С. Кашкін, А. Капустін, М. Пшеничнов, В. Хачатрян, Е. Порфір'єва, Л. Рихтікова, С. Бахін, В. Нагребельний, С. Перепьолкін та ін.

Виділення невирішеної проблеми. В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. і додатках до неї (далі – Угода про асоціацію) закріплено на двосторонньому рівні основні напрями співпраці між Україною та ЄС, а також активно використовуються терміни “гармонізація” (9 разів), “адаптація” (34 рази), “імплементация” (56 разів) та ін., що вимагає суттєвих уточнень на національному рівні, як саме вони мають реалізуватися, враховуючи їх різні сучасні теоретичні й практичні, загальні і галузеві, економічні та правові напрями та особливості.

Ціллю даної статті є дослідження деяких теоретико-правових питань впливу міжнародної співпраці з регіоналізацією (а саме європейської регіональної економічної інтеграції (далі – РЕІ) на національне законодавство України (з огляду імплементации, адаптації, гармонізації тощо) на основі Угоди про асоціацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільше у світі тенденції до інтеграції проявляються у створенні регіональних економічних об'єднань, кількість яких неупинно зростає. Процес РЕІ складний і суперечливий, крім того, обумовлений не лише економічними та правовими, але й політичними причинами, співвідношення яких на окремих історичних етапах змінювалося. Є кілька взаємодоповнюючих підходів до РЕІ, що базуються на різних ознаках (економічних, адміністративних та ін.). В. Білоцерківець зазначає, що РЕІ – це взаємопереплетення національних процесів відтворення, які базуються на регіональному поділі праці між національними господарствами, встановленні між ними стійких зв'язків і взаємодій у різних формах [1, с. 141]. П. Круш під міжнародною РЕІ розуміє процеси регіонального економічного зміцнення системи взаємин групи країн з визначеним колом спільних інтересів і прагнень, найважливішою ознакою якої є наявність наддержавних координуючих органів з визначеним колом повноважень [2, с. 121]. Конкретні види і форми взаємодії, характер і рушійні сили міжнародних інтеграційних процесів залежать від рівня економічного розвитку держав-учасниць. Міжнародна РЕІ може бути здійснена у таких формах, як: зона вільної торгівлі, митний союз, єдиний (спільний, загальний) ринок, економічний і політичний союзи [2, с. 141, 361–365; 3, с. 56–57]. Від обрання саме форми і залежатиме обсяг РЕІ та її міжнародно-договірне і національне нормативно-правове оформлення.

Позитивне ставлення до РЕІ та її наслідків частіше проявляється у сфері її правового забезпечення і регулювання на міжнародному та національному рівнях. Розглядаючи питання співвідношення та гармонізації національного законодавства з міжнародним правом (що може включати і право РЕІ (наприклад, право ЄС) або впливати з дво- і багатосторонніх міжнародних договорів), важливо методологічно правильно підійти до з'ясування їх причин і шляхів (механізмів). Також слід пам'ятати про різну систему джерел міжнародного (ч. 1 ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН [4; 5, с. 19–20; 6, с. 25–32]) та національного права, а також відмінності в системах джерел права держав, що належать до різних правових сімей. Близько десяти галузей міжнародного права впритул наближених до галузей національного права, внаслідок чого, можна погодитися, що механізм співвідношення міжнародного та національного права містить такі елементи: 1) визнання пріоритету міжнародного права над національним; 2)

наявність механізму участі держав та їх регіональних об'єднань у створенні міжнародно-правових норм і включення їх до національних правових систем; 3) визначення процедур вирішення юридичних колізій між нормами міжнародного і національного права; 4) визнання юридичної сили міжнародних зобов'язань та відповідальності держав за їх невиконання; 5) використання міжнародних принципів, стандартів, норм, понять у національному праві.

В літературі терміни “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація”, “імплементация” та “адаптація” законодавства часто використовуються як синоніми, що означають включення (правову інтеграцію) в одну правову систему принципів іншої або кращого досвіду, визнаного на міжнародному рівні [7, с. 8–9]. При цьому як нормативно-правові акти України, так і міжнародні, в яких використовуються означені поняття, не містять їх визначення, наслідком чого є неоднозначність трактування їх правового змісту.

Найбільш узагальнюючий термін – “зближення законодавства” (ст. ст. 56, 337, 352, 403, 405 [8]) – полягає у заходах з подолання правових відмінностей у національних нормативно-правових базах, виробленні загальних напрямів їх розвитку, прийняття загальних правових рішень. Відповідно до змісту Підрозділу 3, Розділу VI Договору про заснування Європейського Спільноти [9], який має назву “Зближення законодавства”, такі заходи передбачають, зокрема, гармонізацію та адаптацію.

О. Бекетов наголошує, що термін “гармонізація” в широкому розумінні – це процес приведення у відповідність, побудований на наукових методологічних засадах єдності, завершеності, цілісності, пропорційності, узгодження та досконалості [10, с. 91–92]. Л. Луць розрізняє міжнародно-правову та національну гармонізацію і розглядає їх як процес узгодженості, взаємовідповідності, збалансованості правових систем (інших правових явищ) у межах відповідного правового простору (у т. ч. регіонального) [11, с. 81]. С. Дудар дає визначення гармонізації як динамічного процесу внутрішнього узгодження систем права або законодавства суб'єктів інтеграційного утворення шляхом встановлення спільних правових принципів і норм щодо визначених сфер суспільного життя з метою забезпечення єдності та подолання розбіжностей їх правового регулювання, але автор робить суперечливий висновок, що гармонізація можлива лише у разі набуття Україною статусу повноправного або асоційованого членства в ЄС [12, с. 16].

Крім іншого, Л. Луць виділяє декілька підходів до визначення терміна “гармонізація”, таких як [11]: 1) узгодження загальних підходів, концепцій розвитку національних законодавств (ст. ст. 26, 38, 45 [8]); 2) створення загальних правових принципів і окремих рішень (Преамбула, Розділ I “Загальні принципи”, ст. 428, Протокол III Угоди про асоціацію [8]); 3) одного з основних напрямів і форм проведення узгодження правового розвитку держави (Преамбула, ст. ст. 3, 4, 9, 16, 51, 337, 343, 369, 410, 479 та ін. [8]); 4) процесу координації або зближення окремих правових положень різних правових систем, що досягається шляхом усунення основних суперечностей і відмінностей, а також формування принаймні мінімальних загальних вимог і стандартів (ст. ст. 15, 20, 55–57, 76, 80, 84, 136, 148, 227, 352, 403, 405 та ін. [8]).

Гармонізація має власні правореалізаційні й інтерпретаційні правотворчі форми, методи і засоби узгодження оформлення, змісту та дії норм у рамках системи національного законодавства. На усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних і національних правових стандартів при гармонізації з метою реалізації єдиної політики відповідних країн звертає увагу В. Нагребельний, зазначаючи, що залежно від мети гармонізація відбувається у різних формах (адаптація, імплементация,

стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [13].

Оскільки міжнародне право (і, відповідно, його джерела) регулює міждержавні відносини, воно не охоплює багатьох внутрішньодержавних особливостей, навіть якщо спрямоване на спонукання держав шляхом застосування національного права врегулювати ті чи інші суспільні відносини. На думку С. Черніченка, у даному випадку мова йде про “імплементацию, реалізацію, здійснення”, а не про “застосування” норм міжнародного права у внутрішньодержавній сфері [14, с. 64-65]. Узагальнено можна сказати, що імплементация норм міжнародного права є фактичною реалізацією міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, яка здійснюється шляхом трансформації міжнародно-правових норм у національні нормативні акти [14, с. 150–155].

Особливо важко підлягають імплементации до національного законодавства міжнародно-правові норми, принципи і стандарти, механізм реалізації яких не передбачений у відповідних міжнародних джерелах. У таких випадках виникає необхідність у спеціальній розробці (за відсутності) або пристосуванні (існуючих процесуальних норм / механізмів) державами в національному законодавстві, які б забезпечували реалізацію положень міжнародних зобов'язань. Таким чином, наявність процесуального механізму реалізації міжнародних принципів, стандартів і норм слід також враховувати при гармонізації національних законодавств з міжнародно-правовою системою.

Враховуючи різні рівні гармонізації (міжнародний (всесвітній і регіональний) та національний), важливим є питанням вибору пріоритетів щодо них, а відповідно форм і методів її проведення. Якщо ж йдеться про методологічні підходи до правового регулювання в процесі PI, то можна погодитися з поділом їх принаймні на три напрями [2, с. 219–221]. Перший з них полягає в “універсалізації” змісту правових норм та інститутів національних законодавчих систем шляхом його “уніфікації” згідно з правовими стандартами, як правило, найбільш соціально-економічно розвинених держав (“націй-лідерів”) або їх об'єднань / інтеграцій. Г. та Л. Федіяки називають “уніфікацію” правотворчим процесом, який спрямовано на створення (зміну, припинення) правових норм, тотожних іншій правовій системі [15, с. 32]. Ю. Тихомиров під “уніфікацією” розуміє розробку та введення в дію загальнообов'язкових однакових юридичних норм (правил) [16, с. 75]. Ян Кропхоллер, В. Хачатрян та А. Райкова розглядають “правову уніфікацію” як узгодження та введення в дію єдиних (ідентично-однакових) правових норм, що однаково діють у внутрішньому праві хоча б двох країн і які регламентують ту або іншу сферу суспільних відносин [17, с. 99; 18, с. 21; 19, с. 91]. Прибічники даного напрямку виходять насамперед з того, що “правова уніфікація є одним з найбільш актуальних на сьогоднішній день способів правової інтернаціоналізації” [1, с. 223], що означає процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин, сприяє інтеграції правового регулювання у міжнародних відносинах, зближенню національного й міжнародного права. Типовими прикладами уніфікаційних процесів є певна “стандартизація” законодавства країн, наприклад, у рамках ЄС. Однак у межах даного підходу правова інтеграція інтерпретується як суто “односторонній рух”, спрямований на своєрідне “підтягування відсталих народів” до “націй-лідерів” [2, с. 220]. Щоправда, не можна ігнорувати й того, що навіть за умови добровільної участі держави у правовій уніфікації цей процес є неоднозначним. У такому “добровільному” русі країни економічний тиск

може виявитися тим засобом нав'язування політичної волі, що залучає держави в процеси правової уніфікації, яка приховує у собі цілу низку загроз.

Також під уніфікацією розуміють процес узгодження систем міжнародного та національного права. Так, наприклад, В. Буткевич зазначає, що уніфікація є процесом цілеспрямованих дій з вироблення єдності приписів у двох правових системах [20, с. 59]. Держави, уніфікуючи на міжнародному рівні правові норми в тій або іншій галузі суспільних відносин, змінюють і корегують національні правопорядки таким чином, щоб подібні зміни здійснювались шляхом ухвалення в окремих державах однакових, текстуально одноманітних правових норм [19, с. 90]. Схоже узагальнене визначення уніфікації також дає О. Порфір'єва, трактуючи її як процес створення, зміни та припинення правових норм і нормативних регуляторів, а також однакового їх застосування та тлумачення, що спрямований на усунення відмінностей у національних правових системах на підставі загальноновизначених принципів права, який відбувається на міжнародному і внутрішньодержавному рівнях [21, с. 25].

Ключовою ознакою другого напрямку правової РІ є спільне створення “єдиного права” (регіонального чи всесвітнього), що іноді називають “інтернаціоналізацією правового регулювання” різних сфер діяльності. Наприклад, так званого внутрішнього права міжнародних організацій або “інтеграційного права” (“право СОТ” [22; 23], “право ЄС” [24; 25; 26; 27]). Такі процеси обумовили виокремлення специфічної комплексної галузі – “інтеграційного права”, яке розглядається функціональним додатком до міжнародного або внутрішньодержавного права [28, с. 22] і складається із сукупності правових норм різних галузей права і правових норм, встановлених спеціальним інтеграційним законодавством, які регулюють суспільні відносини у сфері інтеграційної діяльності (ототожнюється з правом регіональних об'єднань, зокрема з “правом ЄС”). Наприклад, деякі вчені появу європейського інтеграційного права пов'язують з формуванням єдиного європейського простору, який виник у процесі формування і функціонування ЄС. Предметом інтеграційного права є інтеграційні відносини, а об'єктами – сфера відносин і явища, на які спрямована інтеграційна діяльність. До його суб'єктів належать учасники інтеграційної діяльності (на міжнародному рівні це, в першу чергу, держави). На думку М.-Х. Чен та А. Маттоо [29], така регіональна гармонізація суттєво активує торгівлю у тих галузях, де проведена найбільша взаємна лібералізація. Крім іншого, Комітет з регіональних торгових угод СОТ у 1998–1999 рр. зазначав, наприклад, що регіональні преференційні торговельні угоди мають бути однаковими, транспарентними, легкими і зручними [30, с. 3], що може стати основою для впровадження концепції “відкритого регіоналізму”.

Отже, важливим напрямом узгодження національного законодавства держав з міжнародно-правовими актами (універсальними і регіональними) є його гармонізація з правовими нормами / системами міжнародних організацій / регіональних інтеграцій. Наприклад, у першу чергу, тих, де Україна є членом / учасницею або до яких прагне вступити / приєднатися. У цьому зв'язку багато дослідників погоджуються, що саме правова гармонізація в сучасному світі повинна виступати в якості головного “опонента” правової уніфікації.

Нарешті, третій напрям передбачає гармонізацію, за якої специфічні системи національного права співфункціонують у режимі так званого “дискретного цілого”, синтезованого на базі деяких спільно вироблених загальних принципів, “метанорм” (метанормативних засад), легітимізаційних стандартів, модельних / типових законів наднаціонального характеру [2, с. 220–221, 223–224].

Отже, зближення правових систем може відбуватися у двох взаємодоповнюючих формах: уніфікації та гармонізації. Гармонізація і уніфікація, по суті, є способами правової інтеграції, зміст яких полягає у перетворенні правових норм шляхом їх приведення до спільного знаменника. Однак гармонізація, порівняно з уніфікацією, є м'якшим способом правової інтеграції, оскільки відбувається на підставі зближення внутрішньодержавного права з певною нормативною моделлю, яка не передбачає однаковості, а ґрунтується на зближенні законодавств різних держав. Н. Буваєва зазначає, що основна відмінність гармонізації від уніфікації полягає в тому, що зближення правових систем відбувається не шляхом запровадження єдиної міжнародної норми, а через включення в правові системи різних держав однакових внутрішньодержавних положень, що базуються, наприклад, на міжнародних нормах, які визначають загальні умови і рамки однакового правового регулювання. Держави повинні самостійно сформулювати свої правові інститути на основі тих рамкових умов, які узгоджені на міжнародному рівні. При цьому уніфікація є такою формою зближення правових систем, яка передбачає вироблення єдиних міжнародних норм, а гармонізація – вироблення однакових національно-правових норм [31, с. 84]. Абсолютно підтримуємо думку С. Перепьолькіна, що проведення як гармонізації, так і уніфікації державами здійснюється виключно на основі взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань, незалежно від їх міжнародно-правового оформлення, але механізми, за допомогою яких таке зближення відбувається, суттєво різняться між собою [32, с. 95]. Крім того, гармонізація впливає на окремі норми і сфери, а уніфікація впливає переважно на правову систему загалом [7, с. 9–10].

Триває постійна взаємодія і взаємопроникнення між правовими системами України та інших держав (на національному рівні), а також регіонального та міжнародного рівнів. Проявом цього процесу є адаптація законодавства України до міжнародних та європейських принципів, стандартів і норм. Беззаперечно, рівень економічного розвитку будь-якої країни тісно пов'язаний з процесами, що відбуваються у світовому господарстві, а тому від ступеня участі в РЕІ залежить вирішення багатьох національних економічних і правових проблем. Усе це ставить на порядок денний вирішення питань, пов'язаних з правовим регулюванням інтеграційних процесів за участю України, а саме забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного, правового простору з метою набуття членства в ЄС, що визначено однією з основоположних засад зовнішньої політики [33].

ЄС виступає в зовнішньоекономічних відносинах з усіма державами і міжнародними економічними організаціями як єдиний суб'єкт. На даний момент, незважаючи на внутрішні "негаразди", ЄС залишається найбільшим і найпотужнішим регіональним інтеграційним об'єднанням у світі, метою якого є сприяння економічному добробуту, підвищенню життєвого рівня народів Європи, зміцненню миру і свободи та створенню стійкого союзу. В. Опришко зазначає, що право ЄС є своєрідним поєднанням елементів правової системи, характерної, з одного боку, для міжнародної організації, а з іншого – для держави [25, с. 101]. Тому підписання Угоди про асоціацію [8] є важливим кроком на шляху економічного та правового співробітництва, здебільшого для України. Традиційно ЄС висуває три головні вимоги для держав-кандидатів на інтеграцію: економічні, політичні та правові. Саме правові вимоги передбачають адаптацію національного законодавства до правових стандартів, що становлять спільне правове надбання держав-членів ЄС (*acquis communautaire*), без якої марно сподіватися на успішне просування у проведенні реформ економічного, соціального й політичного характеру.

В Україні гармонізація здійснюється відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС з додатками [34] і є формою співробітництва у правовій сфері, що означає зближення національного законодавства з правом об'єднання [35, с. 48–49]. Державна політика з адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи і спрямовується на: забезпечення єдиних підходів до нормопроекткування з обов'язковим врахуванням вимог до нього в праві ЄС; створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації; ефективного правотворення та правозастосування. Після підписання Угоди про асоціацію [8] активніше в національних нормативних актах став використовуватися термін “імплементация” [36; 37] і основна увага звертається саме на економічну інтеграцію у формі зони вільної торгівлі.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі Україна – ЄС є невід'ємною складовою Угоди про асоціацію і охоплює такі основні сфери [8]: торгівля товарами (Розділ IV), у т. ч. технічні бар'єри в торгівлі (гл. 3); інструменти торговельного захисту (гл. 2); санітарні та фітосанітарні заходи (гл. 4); сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері (гл. 5); торговельні відносини в енергетичній сфері (гл. 11, розділ V гл. 1); послуги, заснування компаній та інвестиції (гл. 6 та 7); визнання кваліфікації (розділ V гл. 23); рух капіталів та платежів (гл. 7); конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога) (гл. 10); права інтелектуальної власності (гл. 9); державні закупівлі (гл. 8); торгівля та сталий розвиток (гл. 13); транспарентність (ст. ст. 41, 47, 107 та ін.); врегулювання суперечок (гл. 14) тощо. Всі зазначені та інші позиції вимагають комплексного і конкретного правового узгодження (адаптації та імплементации) на національному рівні, що, в першу чергу, має відбитися в підвищенні уваги до розвитку зовнішньоекономічного комплексу України, що ґрунтувався б, перш за все, на пріоритеті національних економічних інтересів і гарантував національну безпеку держави. Відмінною рисою зони вільної торгівлі Україна – ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дасть змогу значною мірою усунути тарифні та нетарифні бар'єри у торгівлі та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів, і навпаки. Таким чином, створена зона вільної торгівлі має забезпечити поступову PEI економіки України до внутрішнього ринку ЄС, а Угода про асоціацію – до деяких сфер права ЄС.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Розширення міжнародної торгівлі в умовах сучасних PEI процесів і проведення активної зовнішньоекономічної політики державами є важливим чинником економічної стабільності та реформування. Нині ці відносини для України включають активну регіональну співпрацю в рамках поглибленої зони вільної торгівлі, створеної з ЄС, відповідно, нагальною потребою стає пошук оптимальних і узгоджених форм національного правового регулювання даного процесу та конкретних механізмів його запровадження в Україні, які б відповідали сучасним вимогам міжнародного регіонального та всесвітнього співробітництва. Щодо конкретних пропозицій з вдосконалення національного законодавства України в рамках PEI, то потребує систематизації сфера зовнішньоекономічної діяльності (як головної частини Угоди про асоціацію внаслідок створення поглибленої зони вільної торгівлі) з урахуванням передового досвіду ЄС та його країн-членів. Одним з напрямів такої систематизації є консолідація та кодифікація норм у межах чинного Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” [38], з положеннями якого кореспондується кілька

сотень національних нормативно-правових актів різної галузевої належності, шляхом упорядкування, усунення недоліків та суперечностей, наприклад, щодо зовнішньоекономічної діяльності: її предмета та методів правового регулювання; норм про види та суб'єктів, їх правовий статус; її організаційно-правової основи її державного управління і регулювання тощо. Подібні зміни мають торкнутися і Митного кодексу України [39], необхідна його гармонізація як з національними нормативними актами, так і з Митним кодексом ЄС (модернізованим) [40], наприклад, щодо: вдосконалення митних процедур відповідно зі стандартами ЄС; принципів та процедур виявлення контрафактної продукції; проведення митного контролю і митного оформлення; перетину митного кордону культурними цінностями тощо. Окрему увагу слід звернути на галузеві напрями гармонізації національного законодавства, наприклад, у реформуванні систем технічного регулювання товарів та виробництва, стандартизації, в першу чергу, санітарних та фітосанітарних норм та інших технічних бар'єрів торгівлі, відповідно до міжнародної практики (в першу чергу, СОТ та ЄС), що є стратегічно важливим для розвитку вітчизняного експорту, з одного боку, а з іншого – наповнення національного ринку деякими видами товарів (наприклад, вакцинами тощо).

Вдосконалення правових аспектів розробки та реалізації національної зовнішньоекономічної політики, її інституційних і нормативно-правових елементів в умовах РЕІ є одним з основних завдань нашої держави у сучасний період. Отже, враховуючи ситуацію, що склалася у відносинах між Україною та ЄС, слід по кожному аспекту двосторонньої регіональної співпраці, окресленому в Угоді про асоціацію (що можуть бути окремими напрямками дослідження), обирати відповідний шлях (вид, форму та механізм) реформування національного законодавства України.

Література

1. Білоцерківець В. В. *Міжнародна економіка* / В. В. Білоцерківець. – К. : ЦУЛ, 2012. – 416 с.
2. Круш П. В., Кожемяченко О. О. *Національна економіка: регіональний та муніципальний вимір* / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – К. : Центр учб. літ., 2011. – 320 с.
3. Київець О. *Міжнародне торгове право* / О. Київець, В. Голубєва. – К. : КНЕУ, 2010. – 450 с.
4. *Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду ООН від 26.06.1945* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page2 (Cited 7.07.2016)
5. Київець О. В. *Джерела міжнародного права* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : 12.00.11 / О. В. Київець. – К., 2012. – 36 с.
6. *Международное публичное право* / [Л. П. Ануфриева, К. А. Бекашев, Е. Г. Моисеев и др.]. – М. : Проспект, 2009. – 1008 с.
7. Турченко О. Г. *Правове регулювання державних закупівель товарів, робіт та послуг Європейського Союзу (зближення законодавства України з правом ЄС)* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. Г. Турченко. – К., 2008. – 20 с.
8. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_a11 (Cited 7.07.2016).

9. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (Cited 7.07.2016).
10. Бекетов О. Поняття гармонізації як наукової категорії / О. Бекетов // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 3. – С. 91–94.
11. Луць Л. Правова інтеграція: загальнотеоретична характеристика / Л. Луць // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 79–86.
12. Дудар С. К. Гармонізація законодавства: проблеми визначення поняття / С. К. Дудар // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2002. – Вип. 17. – С. 11–16.
13. Нагребельний В. П. Гармонізація законодавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakony.com.ua/juridical.html?catid=37171> (Cited 7.07.2016).
14. Черниченко С. В. Теория международного права: современные теоретические проблемы : в 2 т. / С. В. Черниченко. – М. : НИМП, 1999. – Т. 1. – 336 с.
15. Фединяк Г. С. Міжнародне приватне право / Г. С. Фединяк, Л. С. Фединяк. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 416 с.
16. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М. : Норма, 1996. – 417 с.
17. Kropholler J. Internationales Einheitsrecht. Allgemeine Lehren. (Droit uniforme international. Theorie generale) / J. Kropholler. – Tübingen : J. C. B. Mohr, 1975. – 386 p.
18. Хачатрян В. С. Міжнародні договори України про правову допомогу як форма уніфікації колізійного регулювання : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. С. Хачатрян. – Х., 2005. – 171 с.
19. Райкова А. Ю. Международно-правовые аспекты упрощения и гармонизации таможенных процедур (на примере международных таможенных конвенций по карнетам А. Т. А.) : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.10 / А. Ю. Райкова. – М., 2009. – 179 с.
20. Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и международного права / В. Г. Буткевич. – К. : Вища школа, 1981. – 311 с.
21. Порфирьева Е. К. Унификация правового регулирования условий внешне-экономических контрактов в международном частном праве : дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.03 / Е. К. Порфирьева. – Х., 2000. – 178 с.
22. Белов В. А. Международное торговое право и право ВТО : в 2 т. / В. А. Белов. – М. : Юрайт, 2015. – Т. 2. – 615 с.
23. Ануфриева Л. П. Право ВТО: теория и практика применения / Л. П. Ануфриева. – М. : Норма, 2016. – 527 с.
24. Кашкин С. Ю. Введение в право Европейского Союза / С. Ю. Кашкин, П. А. Калиниченко, А. О. Четвериков. – М. : Эксмо, 2010. – 274 с.
25. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу / В. Ф. Опришко. – К. : КНЕУ, 2002. – 460 с.
26. Право Європейського Союзу / за ред. О. К. Вишнякова. – О. : Фенікс, 2013. – 883 с.
27. Право Європейського Союзу / кол. авт., за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

28. Капустин А. Я. *Европейский союз: интеграция и право* / А. Я. Капустин. – М. : РУДН, 2000. – 323 с.
29. Chen M. X. *Regionalism in standards: good or bad for trade?* / M. X. Chen, A. Mattoo // *Canadian Journal of Economics*. – 2008. – № 41 (3). – P. 838–863.
30. *Rules of Origin Regimes in Regional Trade Agreements* / WTO Secretariat. – 2002. – 5 April. – WT/REG/W/4.
31. Бузаева Н. Э. *Деятельность Всемирной таможенной организации по сближению национальных правовых систем в области таможенного дела : дис. на соискание уч. степени канд. юрид наук : 12.00.10 / Н. Э. Бузаева. – М., 2007. – 194 с.*
32. Перепьолкін С. М. *Міжнародно-правові аспекти митного співробітництва європейських держав : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 / С. М. Перепьолкін. – Х., 2009. – 206 с.*
33. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 01.07.2010 № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (cited 7.07.2016).
34. Закон України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” від 18.03.2004 № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> (cited 7.07.2016).
35. *Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співгол.) [та ін.]; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Академперіодика, 2014. – Т. 1. А–Д. – 920 с.*
36. *Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України” № 198 від 24.02.2016* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198-2016-%D0%BF> (cited 7.07.2016).
37. *Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847” № 217-р від 18.02.2016* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/217-2016-%D1%80> (cited 7.07.2016).
38. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 № 959-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (cited 7.07.2016).
39. *Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (cited 7.07.2016).
40. *Regulation EU № 450/2008 of the European Parliament and of the Council “Customs code (updated)” of 23.04.2008 (Митний кодекс ЄС (модернізований)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32008R0450> (cited 7.07.2016).

References

1. Bilotserkivets V.V. *Mizhnarodna ekonomika [International Economy]*. Kyiv: TsUL [Centre of Educational Literature], 2012, 416 p. [in Ukrainian]
2. Krush P.V., Kozhemiachenko O.O. *Natsionalna ekonomika: rehionalnyi ta munitsipalnyi vymir [National Economy: regional and municipal scales]*. Kyiv: TsUL [Centre of Educational Literature], 2011, 320 p. [in Ukrainian]

3. Kyivets O. Mizhnarodne torhove pravo [International Trade Law]. Kyiv: KNEU, 2010, 450 p. [in Ukrainian]
4. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii i Statut Mizhnarodnoho Sudu OON vid 26/06/1945 [The Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice dated June 26, 1945], from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010/page2 [in Ukrainian]
5. Kyivets O.V. Dzherela mizhnarodnoho prava: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. yuryd. nauk [Sources of International Law: dissertation for a doctoral degree in Law]. Kyiv, 2012, 36 p. [in Ukrainian]
6. Anufrieva L.P., Bekiashev K.A., Moiseev Ye.G et al. Mezhdunarodnoe publichnoe pravo [International Public Law]. Moscow: Prospekt, 2009, 1008 p. [in Russian]
7. Turchenko O.H. Pravove rehuliuвання derzhavnykh zakupivel' tovariv, robit ta posluh Yevropeiskoho Souzu (zblyzhennia zakonodavstva Ukrainy z pravom YeS): avtoref dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk: 12.00.11 [Legal Regulations of Goods, Works and Services Purchased in the EU (approximation of Ukrainian legislation to the EU acquis): dissertation for a candidate degree in Law: 12.00.11]. Kyiv, 2008, 20 p. [in Ukrainian]
8. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27.06.2014 [the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand, dated June 27th 2014], from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_a11 [in Ukrainian]
9. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty vid 25.03.1957 [The Treaty establishing the European Community dated March 25, 1957], from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017 [in Ukrainian]
10. Beketov O. Poniattia harmonizatsii yak naukovoï katehorii [The Concept of Harmonization as a Research Category]. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava – The Ukrainian Journal of International Law*, 2002, No. 3, pp. 91-94 [in Ukrainian]
11. Luts' L. Pravova intehratsiia: zahalnoteoretychna kharakterystyka [Legal Integration: general-purpose theoretical framework]. *Visnyk Lvivskoho universytetu (Serii yurydychna) – Bulletin of Lviv University (Law Series)*, 2004, Issue 39, pp. 79-86 [in Ukrainian]
12. Dudar S.K. Harmonizatsiia zakonodavstva: problemy vyznachennia poniattia [Harmonization of Legislation: a matter of the concept]. *Derzhava i pravo. Yurydychni politychni nauky – The State and Law. Law and Politics studies*, 2002, Issue 17, pp. 11–16 [in Ukrainian]
13. Nahrebelnyi V.P. Harmonizatsiia zakonodavstva [Harmonization of Legislation], from <http://zakony.com.ua/juridical.html?catid=37171> [in Ukrainian]
14. Chernichenko S.V. Teoriia mezhdunarodnogo prava: Sovremenniie teoreticheskie problemy: V 2 t. [Theory of International Law: current theoretical problems: in 2 volumes]. Moscow: NIMP, 1999, Vol. 1, 336 p. [in Russian]
15. Fedyniak H.S., Fedyniak L.S. Mizhnarodne pryvatne pravo [International Private Law]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2000, 416 p. [in Ukrainian]
16. Tikhomirov Yu. Kurs sravnitel'nogo pravovedeniia [A Course of Comparative Law]. Moscow: Izd. Norma, 1996. – 417 s. [in Russian]

17. Kropholler J. Internationales Einheitsrecht. Allgemeine Lehren. (Droit uniforme international. Theorie generale). Tübingen: J.C.B. Mohr, 1975, 386 p. [in German]
18. Khachatryan V.S. Mizhnarodni dohovory Ukrainy pro pravovu dopomohu yak forma unifikatsii koliziinoho rehuliuвання: Dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.03 [Ukrainian International Agreements on Legal Assistance as a Way of Unification of Conflict of Law Rules: dissertation for a candidate degree in Law: 12.00.03]. Kharkiv, 2005, 171 p. [in Ukrainian]
19. Raikova A.Yu. Mezhdunarodno-pravovyye aspekty uprocheniia i harmonizatsii tamozhenykh protsedur (na primerie mezhdunarodnykh tamozhenykh konventsii po karnetam A.T.A.): Dis. kand. yurid. nauk: 12.00.10 [International and Legal Aspects of Simplification and Harmonization of Customs Procedures (based on the example of international customs conventions Carnets ATA: dissertation for a candidate degree in Law: 12.00.10]. Moscow, 2009, 179 p. [in Russian]
20. Butkevich V.H. Sootnoshenie vnutrihosudarstvennogo i mezhdunarodnogo prava [The Relationship between Domestic and International Law]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1981, 311 p. [in Russian]
21. Porfireva Ie.K. Unifikatsiia pravovoho rehulirovaniia uslovii vneshneykonomicheskikh kontraktov v mezhdunarodnom chastnom prave: Dis. kand. yurid. nauk: 12.00.03 [Unification of Legal Regulation of Foreign Trade Contracts in International Private Law: dissertation for a candidate degree in law: 12.00.03]. Kharkiv, 2000, 178 p. [in Russian]
22. Belov V.A. Mezhdunarodnoe torhovoie pravo i pravo VTO: V 2 t. [International Trade Law and the WTO Laws: in 2 volumes]. Moscow: Izdatelstvo Yurait, 2015, Vol. 2, 615 p. [in Russian]
23. Anufrieva L. Pravo VTO: teoriia i praktika primeneniia [The WTO Laws: theory and practice]. Moscow: Norma, 2016, 527 p. [in Russian]
24. Kashkin S.Iu., Kalinichenko P.A., Chetverikov A.O. Vvedenie v pravo Yevropeiskoho Soiuzu [Introduction to the European Union Law]. Moscow: Eksmo, 2010, 274 p. [in Russian]
25. Opryshko V.F. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [The European Union Law]. Kyiv: KNEU, 2002, 460 p. [in Ukrainian]
26. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [The European Union Law]. Za red. O. K. Vyshniakova [Edited by O.K. Vyshniakov]. Odesa: Feniks, 2013, 883 p. [in Ukrainian]
27. Pravo Yevropeiskoho Soiuzu [The European Union Law] Kol. avt., za red. V. I. Muraviova [Group of authors, edited by V.I. Muraviov]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2011, 704p. [in Ukrainian]
28. Kapustin A.Ia. Yevropeiskii soiuz: intehratsiia i pravo [European Integration and Law]. Moscow: RUDN, 2000, 323 p. [in Russian]
29. Chen M.X., Mattoo A. Regionalism in Standards: good or bad for trade? *Canadian Journal of Economics*, 2008, No. 41 (Issue 3), pp. 838-863 [in English]
30. Rules of Origin Regimes in Regional Trade Agreements. WTO Secretariat, 5 April 2002, WT/REG/W/4 [in English]
31. Buvaeva N.E. Deiatelnost vseмирnoi tamozhennoi orhanizatsii po sblizheniiu natsionalnykh pravovykh sistem v oblasti tamozhennoho dela: Dis. kand. yurid nauk: 12.00.10 [The Activities of the World Customs Organization on the Approximation of National Legal Systems in the Field of Customs]. Moscow, 2007, 194 p. [in Russian]

32. Perepolkin S.M. Mizhnarodno-pravovi aspekty mytnoho spivrobitnytstva yevropeiskykh derzhav: Dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.11 [International and Legal Aspects of Customs Cooperation between European Countries: dissertation for a candidate degree in Law]. Kharkiv, 2009, 206 p. [in Ukrainian]
33. Zakon Ukrainy "Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky" vid 01.07.2010 № 2411-VI [Law of Ukraine "On Principles of Domestic and Foreign Policy of Ukraine" dated 01.07.2010 No. 2411-VI], from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [in Ukraine]
34. Zakon Ukrainy "Pro zahalnodержавnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu" vid 18.03.2004 № 1629-IV [Law of Ukraine "On the State Program of Adaptation of Ukraine's Legislation to the Legislation of the European Union" dated March 18, 2004, No. 1629-IV], from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> [in Ukrainian]
35. Entsyklopediia mizhnarodnoho prava: U 3 t. [Encyclopedia of International Law: in 3 volumes]. Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy [V. M. Koretsky Institute of State and Law, NAS of Ukraine]. Kyiv: Akadempriodyka, 2014, Vol. 1 (A-D), 920 p. [in Ukrainian]
36. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy" № 198 vid 24.02.2016 [The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 198 dated 24.02.2016], from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198-2016-%D0%BF> [in Ukrainian]
37. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro vnesennia zmin do rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 veresnia 2014 r. № 847" № 217-r vid 18.02.2016 [The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.02.2016], from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/217-2016-%D1%80> [in Ukrainian]
38. Zakon Ukrainy "Pro zovnishnoekonomichnu diialnist" vid 16.04.1991 № 959-XII [Law of Ukraine "On Foreign Economic Activity" dated 16.04.1991 No. 959-XII, from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/959-12> [in Ukrainian]
39. Mytnyi kodeks Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI [Customs Code of Ukraine of 13.03.2012, No. 4495-VI], from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian]
40. Regulation (EU) No. 450/2008 of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 laying down the Community Customs Code (modernised), from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32008R0450> [in English]

Редакція отримала матеріал 24 травня 2016 р.